

UYGARLIKLARIN YÜRÜYÜŞÜNDE SON YÜZYILIMIZ VE TÜRKİYE*

MİM KEMAL ÖKE**

Sayın dekanım, değerli yöneticiler, değerli bölüm başkanları, meslektaşlarım, sevgili öğrenciler hepimiz hoş geldiniz. Efendim, beni burada yalnız bırakmadığınız için size minnettarım. Eksik olmayınız. Her zaman Pamukkale Üniversitesi bizi zaten gönlüne basmıştır. Şimdi biz yemek yiyip de geldik. Ev sahiplerimiz dediler ki, iyi bir konuşma yaparsan akşam yemeği de var. Yani akşam aç kalıp kalmayacağımız sizin alkışlarınıza bağlı. Şöyle rahat rahat oturun şimdi benim size pişirdiğim yemeği siz yiyeceksiniz ve beğenemezseniz hesabı ödemeyebilirsiniz. Arada sıkılırsanız dışarı çıkıp dolaşıp gelebilirsiniz. Bakalım.

Şimdi çok önemli bir hafta içerisindeyiz. Mithat Hocamıza da hakikaten şükranlarımızı arz etmek istiyorum. Nefis bir açış yaptı. Gönlümü de yansıttı. Tercüman oldu bize. Şimdi şurada bir başlık var ya benim bu başlığı size anlatacağımı düşünüyorsunuz. Hayır, o başlığı sizin nasıl düşünmeniz gerektiğini ve sizin bu soruyu ya da şu başlığın altına neler yazmanız gerektiğini, nasıl araştırmanız gerektiğini biraz arz etmek isteyeceğim. Şöyle ki, ben tarihçiyim arkadaşlar. Yani şimdi yeniden de doğsam, tekrar hayatıma da başlayacak olsam 35 senem geçti benim akademide tekrar tarihçi olurum ve tekrar üniversitede öğretim üyesi olurum. Ama çok ilginç bir şeydir. Aramızda tarih okuyanlar kimler? Yani hepimize bir şekilde tarih okutuluyor da, ileride mesleği tarih öğretmenliği falan olacak gibi arkadaşlarımız var mı? Evet çok az. Ben farklı bir sonuç da beklemiyordum çünkü Türkiye’de lise öğrenimini yapıp da tarihi seven insan çok azdır. Aralarında ben de varım. Tarih nedense Türkiye’de sevilmez. Üniversiteye geldiğinizde de birden bire çakılırsınız, çünkü size siyasi tarih dersleri verilir. Belki sizde de siyasi tarih dersleri vardır. Belki size de okutuyorlardır bunu. Büyük ölçüde Allah rahmet eylesin Prof. Dr. Fahir Armaoğlu’nun kitabını okuturlar. Fahir Armaoğlu’nun ilk baskısı maşallah şu inşaat yapılırken tuğla olarak kullanılabilirdi. 19. Yüzyıl Tarihi diye ilk birinci cildi çıktı 850 sayfadır. Sonra 20. Yüzyıl Tarihi çıktı. Öğrenci onu gördüğü andan itibaren bırakır zaten tarihi. Vazgeçer bu işten. Onun da dışında hakikaten bir de tarih çok ürkütücüdür arkadaşlar. Çünkü genellikle hani öğrenciler böyle düşünürse, eyvah ben bu kitabı nasıl ezberleyeceğim, ben buradan notları nasıl hazırlayacağım, diye düşünürse, halk ne yapmaz diye düşünüyorsunuz. Halka da baktığımız vakit genellikle halkın içinde dolaştığımızda şu vardır. Tarih hakikaten de korku tüneli gibidir; yani çünkü bugün başımıza gelen neler varsa hepsinin kökenleri tarihtedir. Doğru mu, hocalarım burada. Hepsi tarihtedir ve dolayısıyla tarih böyle hortluyor da derler. Marx da öyle söylemiştir. Tarihin hortlakları falan diye. Bizde de öyledir yani. Sevr mi geliyor

* PAÜ. Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi tarafından 12 Mayıs 2014 tarihinde PAÜ. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Konferans Salonu’nda yapılan konferansın metnidir.

** Prof. Dr., İstanbul Ticaret Üniversitesi, İSTANBUL.

aman. Tekrar 19. yüzyıla geri mi dönüyoruz? Bunların içerisinde pek çok kısmı da doğrudur hani. Haklı birtakım eleştiriler ve tespitlerde var. Ama ilk başta siz tarihin hain komplolarla örülü olduğunu ve tarihin hakikaten bizim hayatımızı mahvettiği bir yerde bir unsur olarak görmeye başlarsanız. Bu nedenle siz tarihi niye seversiniz ki? Böyle bir sıkıntımız vardır. Bir de şunu söyleyeyim: Bir söz vardır ve çok da doğrudur. Onu söyleyeceğim özellikle ön sırada oturan arkadaşlarımıza tarih hocalarınızın kıymetini bilin, hakikaten de bilin; çünkü onlar çok zor bir dönemden geçmişlerdir. Doçentlik ve profesörlüğe geldikleri vakit beş kişilik bir jüri onların karşısına geçerler. Adeta kardinaller toplanmış gibi ve sanki böyle yeni papayı seçiyor gibi. Evladım sen anlat bakalım diye sorarlar., Bize söyle bakalım, Üç Kutsal İmparatorluk Ligi neydi? Bir düşünmeye başlarsın. Sonra üçüne de, imparatorluklara da ligine de ... Tek bildiğim bizim Süper Lig. Onun dışında başka ne bilebiliriz yani. Allah aşkınıza doçentliğe gelmiş adam artık önünüze oturup Üç Kutsal İmparatorluk Ligi, efendim jironenlerin içinde bir adam vardı o mu? Allah'ım Yarabbim, bu benim neyime yarayacak ya?

İşte böyle bir şeydir tarih ve bana hep soruyorlar. Karlofça'yla Pasarofça'nın tarihini biliyorsam namerdim, buradan çıkmak nasip olmasın ve 35 yıllık yani son 25 yıldır arkadaşımızda söyledi tarih profesörüyüm. Bu mudur tarih. Sözü nü seveyim ya bu mudur. "Bu mudur" Atiye'nin şarkısındaki gibi bu mudur yani? Ben şiir bile ezberleyemedim hayatımda. Ben hiç şiir ezberlemedim. Ben tiyatro kulübünde oynuyordum. Kendi repliklerimi ezberleyemedim ama çok güzel uydururdum. Ama tarih bu değil. Bilim bu değil. Bilim bunun dışında bir şey.

Ama size mutlaka ki maalesef benim meslektaşlarım bunu yapıyorlar ve beraber jüriye giriyoruz. Beş kişi başlıyorlar şimdi kronoloji sormaya. Ne kadar meraklı bunlar ya kronolojiye. İşte olmuyor çünkü kronoloji bilmek tarih bilmek demek değildir. Kronolojiyi zaten internette çıkartıyorsunuz. Cep telefonunuzdan girip bulabilirsiniz. Başka bir şey lazım. Tema lazım. İyi bir tarihçide neler olması lazım? Biraz bunun üzerinde durmak gerekir.

Birincisi iyi bir tarihçi ki, hocalarınızın kıymetini hakikaten bilin, böyle işkembeyi kübradan atmazlar. Tarih bilminde birinci elden belgeler şarttır. Tarih hocalarımız da bilir bunu. Arşivde ne kadar vakit geçirdiniz, teker teker buldunuz. İğneyle kuyu kazmak gibidir. Her belgeyi teker teker okudunuz. Arşiv malzemesi çok önemlidir ama arşiv malzemesi yalnız başına bir şey ifade etmez. Arşiv malzemesi dışında başka bir şey daha vardır. O da yöntemdir. Bunu nasıl değerlendireceksiniz. Şimdi siyasi tarihte kıdemli tarihçi olarak sizinle konuşuyor, sizinle de dertleşiyorum. burada. Baktığınız vakit bir edebiyat fakültesinde okutulan tarih vardır, bir de sosyal bilimler fakültesinde okutulan yani siyaset bilimleri fakültesinde okutulan tarih vardır. Bu iki grup da birbirlerine karşıttılar. Çünkü Edebiyat Fakültesi'nde okutulan tarih tamamıyla belgelere dayanır. Söyle anlatılır: padişah efendimiz sabahleyin kalkmış, Divan-ı Hümayun a teşrif buyurmuş, ondan sonra kendisine kahvaltı arz edilmiştir. Sonra Divan-ı Hümayun'dan çıkıp da atına bindikleri andan itibaren kronoloji akıp gider. İşte sizde bunu tarih zannedersiniz. Ama doğrudur arkadaşlar, çünkü uğraşmışlardır. O çanak çömleğin üzerindeki her

türlü belgeyi sizin önünüze sunmuşlardır. En ufak ayrıntısını dahi vermişlerdir. Öbür taraftan bakarsanız hiçbir tema yoktur. Yöntem yoktur.

Siyasi tarihçilere, Siyaset Bilimi Fakültesi'ne baktığınızda da onlarda maşallah Huntington tezlerini yani Harvard Üniversitesi Siyaset Bilimi hocalarının tezlerini test edebilirler ama arşiv dediğinizde hiçbir belgeyi okuyamazlar. Dolayısıyla bu işin doğrusu ikisini de birleştirebilmektir.

Bu arada müsaade ederseniz size şunu söylemek istiyorum. "T"ler çok önemlidir hayatımızda. Bazı şeyleri şifreyle anlatmak gerekmektedir. Bu konuda Türkiye'de bir alışkanlık vardır zaten. Türklerin hayatında genellikle kabul edilen 3 "T" vardır. Hayatımızın merkezinde olan 3 "T" vardır. Bunlardan bir tanesi "terlik", öbürü "tuvalet" diğeri de televizyondur. Bu üçünü verdiğinizde Türk insanı mutlu olur. Ama T'ye geldiğiniz vakit bakın Sosyal Bilimler'den bahsediyoruz. Sosyal Bilim'in içerisinde nasıl araştıracağınızdan bahsediyoruz.

Orada birincisi bir dergiyi aldığınız vakit önce bir güzel "tasnif" edeceksiniz. Belli yerine koyacaksınız. İkinci "terkip" edeceksiniz. İkinciye belgeye geçtiğinizde bunun diğer belgelerle münasebetini ortaya çıkarmaya çalışacaksınız. "Tahlil" edeceksiniz yani analizine kalkışacaksınız. Dördüncüsü "tenkit" edeceksiniz. Beşincisi ileriye yönelik olarak bir projeksiyonunuz olacak. Tarihi okudunuz ne güzel Musul Meselesi'ni yazdınız. Pekiyi, Musul Meselesi orada duruyor. Eğer Musul Meselesi'yle ilgili yazdığınız kitap bugüne ışık tutmuyorsa ve gelecekteki olayların seyri hakkında size bir ibret vesikası da vermiyorsa o zaman boşuna araştırmışsınız demektir. Yani kendinizi tatmin ettiniz pek güzel. Ama bir işe yaraması işlevselliğinin olması lazımdır. Bu çok önemlidir. Demek ki bugünün insanı için ezberden biraz çıkıp Sosyal Bilimler'in alanına geçebilmesi lazımdır.

Yine tarihle ilgili ben öğrencilerime zaman zaman soruyorum "Tarih felsefesi zor mudur?" diye. Tarih felsefesi zordur. Yani bir araştırmaya, bir konu üzerinde durmaya başladığınız zaman tabii ki bir felsefi çıkışınızın olması gerekir. Yani "Tarih Felsefesi" üzerine bazı kitapları okumanız lazımdır.

Ama felsefe son zamanlarda her taraftan talep edilen bir hale geldi. Çünkü bu son yüzyılımızın önemli noktalarından bir tanesi olmuştur. Birisi kalemini unutmuş, iyi de bir kalem. Üstünde de Kemal ATATÜRK yazıyor. Valla hediyeiniz olsun. ATATÜRK yazınca da alınmaz mı canım? Burada şunun üzerinde durmak istiyorum. Felsefeyi bir kenara bıraktık. Korkunç bir ideoloji düşmanlığımız var bizim. İdeolojinin çok kötü olduğunu düşünüyoruz. Zararlı olduğunu düşünüyoruz. Doğrudur ideolojiler hakikaten de insanları birbirlerine düşürmüştür. Ama size şunu da hatırlatmak isterim. Ben 68 kuşağındanım. 68 kuşağındaki insanlar siyasete girdikleri vakit, siyasete bir şeyler vermek için girdiler. Canları bunun içine dahildi. Çoğunun ideolojik bir formatı vardır. İdeolojik bir format atılmıştır onun üzerine. Ama hiçbir ideoloji felsefesiz olmaz. Felsefesiz insan demek derinliksiz insan demektir. Dolayısıyla her Sosyal Bilim'in mutlaka felsefesini araştırmak zorundasınız.

İkincisi zannediyoruz ki tarihe baktığımız vakit özellikle son yüzyıldaki alışkanlıklarımızdan bir tanesi de tamamıyla kendimiz tüketim toplumunun alışkanlıkları içerisinde şu beyinlerimizi çalıştırmamız. Arkadaşlar benim dünyadaki en çok sevdiğim insan kızımdır. Kızım zihinsel engellidir. Ve son yirmi, yirmi iki yılda kızımı normal insanlar arasında zeka seviyesi itibarıyla getirebilmek için her türlü şeyi çevirmiş bir insanım eğitiminde. Onu anlıyorum, onun belli bir zeka kapasitesi var. Ama peki normal insanların zeka özürsü olmak için bu kadar gayreti niye gösteriyorlar onu anlamakta acizim. Yani televizyonlar, yapılan kitaplar hani biraz daha seviyeyi yükseltelim , kendimize biraz daha akli derinlik kazandıralım demek yok. İşte bu çerçeve içerisinde çok büyük bir sıkıntı görüyorum. İkincisi de mesela daha ziyade hemen böyle pet şişe gibi kullanıp atabileceğimiz sanat ve kültür peşindeyiz.

Tarihçi demek bir resme baktığı vakit tarihi okuyabilmeli resimde, bir müzik parçası dinlediğinizde orada belli bir tarihin de yazıldığını görmeye çalışmalı. Asıl burada size söylemek istediğim şey, en önemlisi de bence budur, iyi bir sosyal bilimci olmak istiyorsanız, iyi bir tarihçi olmak istiyorsanız, iyi bir ekonomist olmak istiyorsanız mutlaka disiplinler arası çalışacaksınız. Tarihe de gerek yok canım, tarihle aramızda çit var. Ya ben sakın ha öbür tarafa doğru ulaşmayayım, sosyolojiye girmeyeyim, antropolojiye girmeyeyim diyorsanız yanılıyorsunuz. Çünkü hayat ve gerçek sandığınızdan çok daha karmaşık ve disiplinler arası çalışma yöntemi de 21. yüzyıl bilim felsefesinin en önemli bacaklarından bir tanesidir.

Şimdi yine tekrar buradan devam ediyorum. Son yüzyılı anlamak için neler yapılabilir diye. Demek ki ben size ne dedim sosyal bilimler dedim yani sosyal bilime doğru biraz rotayı çevirmek lazım dedim. Burada da çok önemli bir şey var. O da şu; eskiden biz sosyal bilimler demezdik biliyor musunuz? Bunun İngilizcesi nedir, Social Science. Son şeydir her şeyi unutun şunu unutmayın. Bilim masum değildir. Baştan çıkış yolunda size sosyal bilim deniyor ya sciences dediği andan itibaren sosyal alana giren her konunun antropolojinin, iktisadın adeta tartışılan yani görülebilen ve belli bir sistem içerisinde ölçülebilen kriterlerinin olduğunu size söylüyorlar. Değil, değil sosyal bilimlerde öyle bir şey yok. Sosyal bilimler de kesinlik olmaz. Sosyal bilimler de tarafsızlık o şekilde olmaz. Bilim diyorsunuz çünkü.

İkincisi sosyal demekte başka bir şey daha, başka bir vurgu daha yapıyoruz. Sizin zihinlerinizi ve kalplerinizi hemen hapsedmeye başlıyor. Eskiden bunun adı benim yaşımdaki tarihçiler bunu çıkaracaklardır. Eskiden sosyal bilimler falan yoktu. 1970'lerde ben öğrenciliğimde, üniversitede öğrenciliğimin başladığı vakitlerde dediğim gibi ona humanities derdik yani beşeri bilimler. Diyeceksiniz ki ne yani hocam ne? Ha sosyal bilimler demişler ha beşeri bilimler demişler. Şunu bilin ki çok önemli bir vurgu farkı vardır. Sosyal bilimler dediğiniz vakit her şey sosyale indirgenir yani toplumun iyiliği için biri kendini feda eder. Beşeri bilimler dediğiniz vakit ise insan odaklıdır.

21. yüzyıl insanı kaybetti. Biz insanı kaybetti. Kazandığımız toplum da tüketim toplumu, insanı tüketen bir toplum. Hani bilim masumdu. Şunu söylemek istiyorum sosyal bilimde tarafsız olunmalıdır ama realist olunamaz. Bunun ikisinin birbiriyle karıştırılmaması lazım. Onun için ben diyorum ki tekrardan bakış açımızla 21. yyda özellikle dikkatinizi çekmek istediğim şey şudur: insandır. Peki sosyal bilimcisiniz ve bugüne geldik, bugün insanlar mutsuz. Neden mutsuz olduklarını da bilmiyorlar.

Benim yaşadığım yüzyılda, benim doğduğum yüzyılda insanlar iki-üç kişi dövüşürken hemen yanlarına gidip ayırırlardı. Şimdi hemen koşuyorlar yerde yatan adama iki tekmede ben sallayayım diye linç ediyorlar. Bırak, adam sana bir şey yapmadı ki. Bunu yapmayı canı istiyor; çünkü insanlar kan görmeyi istiyorlar. En vahşi filmler, en kanlı ölümler... Bu nedir ya? 21. yüzyılın korkunç sapıklığı, artık çocuk pornosu, kadına şiddeti yükseldi. Evet gerillalar yok. Teröristler yok. Sağ sol kavgası yok ama ne var biliyor musunuz? Bireysel şiddet ön planda. İnsanlar birbirlerini öldürüyorlar. Ne için öldürdüklerini bilmiyorlar. Öldürürken de zevk alıyorlar. Bir de sapıklıkla öldürüyorlar insanı. İşte insanı keşfetmek zorundayız ve hayatım boyunca yirmi senelik hasrettim; neye hasrettim? Bir şey bozursa onu düzeltmek lazım. Ben romantik ve duygusal bir adamım ve onun için de siyaset bilimini seçtim. Onun için sosyal bilimleri seçtim. Barışçıl yönden bu sistemi düzeltirsek yanlışları düzeltirsek, her şey daha iyi olur. Belki daha güzel bir yarına varırız diye düşünüyorum. Hayır. Sistem bozuk olabilir önemli değil ama insan bozuk olursa, o insan bütün sistemleri de bozar. İşte 21. yüzyılda değerlerin değersizleştiği ve insanı kaybettiğimiz bir yüzyıl içerisindeyiz. O zaman nereye gideceğiz tekrar insana gelmek mecburiyetindeyiz. İnsanı bulmak mecburiyetindeyiz. İnsanı keşfetmek mecburiyetindeyiz. Ve buradaki soru şu “ İnsan ne ister? “ Sizler o kadar reaksiyon vermediniz ama sınıfıma söylediğimde hemen yüzlerde üç harfli bir şey var ya böyle “s” ile başlıyor ortada “e”, sonunda “x” harfi var. Harflerimize bu da girdi. İnsanlar daha rahat cinselliği anlaşıyor diye. Hemen insan ne ister dendiğinde “sex” diyorlar. Hakikaten de yeni tüketim toplumu maşallah bunu da körüklemek için elinden gelen her şeyi yapıyor. Fakat insan ne ister dendiğinde bunun cevabı verilebildi mi? Bunun cevabını biz profesyoneller verebiliyor muyuz?

4. Murat’ı biliyor musunuz? 4. Murat Türk padişahlar arasında önemli bir şahsiyettir. İmparatorluğu tam yıkılırken yakaladı. Ve ondan sonra da egemen oldu. O zaman çok kötü yıllarıydı. Kösem Sultan. Hani Hürrem Sultan, Muhteşem Yüzyıl’da gördünüz kadıncağız zemzemle yıkanmış gibidir. Bir de Kösem’ i tanısanız... Eskiden 4. Murat hakkında Turan Oflazoğlu’nun bir piyesi vardı. Hakikaten de tarihi film açısından Türklerin en iyi piyesidir. Türkiye’de yazılmış, piyes tarihinde yazılmış en iyi eserdir bence. Hem 4. Murat’ ı hem de çocukluk zamanını gösteriyor. Saray odaları var, eşkıyalıklar var, hırsızlıklar var, yenilgiler var ve 4. Murat çocuk, her türlü entrikanın ortasında kalmış biçare. Halkın içinde dolaşıp halkın sesini dinlemeye başlıyor. Halk ne diyor biliyor musunuz? Beni çok etkilemişti o piyes; çünkü benim babam da söylüyordu. 1970’lerde “ Ah diyordu

ah. Her tarafımız anarşi, her tarafımız eşkiya. Her tarafımız sefalet, her tarafımız ekonomik bozukluk. Ey padişah o demir yumruklu adam çık ortaya. Vur, vur indir her şey bitsin” deniyordu. 4.Murat bunları duyuyor. Bir gün tarih ekranında 4. Murat sahneye çıkıyor. Herkesi de dize getiriyor. Herkesi dize getirdikten sonra piyesin sonlarına doğru bir yerlerde de şöyle bir şey var. 4. Murat iktidara ele aldığı vakit ekonomik açıdan refahı getiriyor. Bağdat Seferlerini yapıyor. Muazzam zaferler kazandırıyor ama yasaklar da koyuyor. Benim çok sevdiğim kahveyi bile yasaklıyor. O zaman halk mırıldanmaya başlıyor. Diyor ki “Eskiden eşkiya bindi, bire indi. Hepsini yok eden onlardan beter şimdi.” İşte burada çok önemli bir şey var. Çünkü insan ne ister dediğiniz vakit, insanın mizacında, toplum hayatında ilk istediği şey güvendir. Koca dayacağına boşuna katlanmıyor evli kadınlar. Güvenlik istiyor. Ama güvenlik verdiğiniz vakit güvenlik bir şeyin karşılığında geliyor. O da ne oluyor, biliyor musunuz? Özgürlük. Geliyorlar, diyorlar ki Türkiye, siz onları bilmezsiniz; o kadar da ben Türkiye’de çok darbe gördüm. Geldiler gittiler bir tanesinin, bir askerinin, bir darbecinin anılarında şöyle yazıyor. Diyor ki, biz diyor “halkımız hep gel dedi, geldiğimiz gün de git dediler.” Ben bu halkı anlamıyorum, diyor çünkü evet size getiriyorlar güvenliği veriyorlar. Ama güvenliğin karşılığında özgürlüğünüzü de alıyorlar. Çok zor bir durum, sıkıntılı bir iştir bu.

Ben dış politika danışmanlığını da yaptım. Turgut Özal, Süleyman Demirel ve Bülent Ecevit’in danışmanlığını yapmıştım. Ama Demirel’in bir sözü vardır. Müthiş bir sözdür. Siyasetle ilgili ve tarihle ilgili, tarihte insanın akışıyla ilgilidir. Şöyle derdi Demirel siyaseti tanımlarken “Bu millete özgürlükle güvenlik arasında tercih şansını vermeyeceksin. Özgürlük ve güvenliği dengeleyen bir şey vardır. Demokrasidir o da.”

İddia sahibi olacaksınız. Ama her şey bugün çatışma içinde kurulu değil mi? Bilim masumdur dedik, evet bilim masumdur. Burada ekonomi okuyan var mı? Ya siz ne okuyorsunuz; inşaat mühendisliği falan mı? Yanlış sınavla mı geldiniz. Ekonominin birinci günü, siz geldiniz hocanız karşınıza çıktı. Ne diyor biliyor musunuz, açıklıyor. Ekonomi ders kitaplarında da aynen böyle diyor. Efendim ekonomi bilimi kıt kaynaklarla sonsuz ihtiyaçlar arasında münasebeti kuran bir bilimdir. Kıt kaynaklar, sonsuz ihtiyaçlar. Yani içinde yaşadığımız şu evrende şu dünyada, kaynaklar kıt ihtiyaçlarımız sonsuz. Yalan ya. Yani şu dünyayı Cenab-ı Hak kurmadı mı, Cenab-ı Hak yani kaynakları kıt mı yarattı? Yani insan, insan olsa herkese yetecek kaynak yok mu? Ekolojik dengelerden vs.lerden bahsediyoruz. E o zaman? Daha ekonomi birinci sınıf giriş dersi, birinci dersten bu tanımla başlıyoruz. Düşünün bu çocuk mezun olduğu gün ne yalanlarla donanmış oluyor. Peki sonsuz ihtiyaçlar? Ben hayatımda bir simidi ki simidi çok severim içine böyle hafif tereyağı kayacaksınız. Tereyağı içine eski kaşar koyacaksınız yiyeceksiniz değil mi ne kadar hoş olur. Yanında da bir tane çay, süper. Ben bir simidi bitirebilmiş insan değilim. Çünkü yarım simitle doyuyorum. Hani sonsuz ihtiyaçlar, nerede sonsuz ihtiyaçlar? Ancak böyle hakikaten yani şirazesinden çıkmış insansanız ihtiyaçlarınız sonsuz olur. Ama insanlar doğasında, yaratılışında kanaatkardır.

Devam edelim. Geldik siyaset bilimine. O sınıftan çıktınız, siyaset bilimi sınıfına girdiniz. Siyaset bilimi sınıfında da ne diyorlar size, diyorlar ki siyaset bir güç ve iktidar mücadelesidir. Tamam, herkes kılıçları çeksin. Ölen ölür, kalan kalır. Kalan sağlar bizimidir. Özellikle kalan sağlar paralı sağlarsa. Tabii ekonomik bir bölüşüm hadisesidir. Bunu da sağlayacak olan siyaset bilimidir. Doğru mu? Siyaset budur. Yani hepimiz canavarız. Gündüz insan, gece canavar. Hepimiz Frankeştayn'ın canavarı gibi sokaklarda dolaşıyoruz. Bu bize öğretiliyor. Bize buralar da öğretiliyor. Yani ben artık bir şey söyleyeyim size. Peki hocam sizin alternatifiniz ne? Şunu sormak lazım nereye gidiyoruz ya? Ben kimim? Niye buradayım? Ne yapıyorum? Nereye gidiyorum? Nereye varmak istiyorum? Niye arıyorum? Ne arıyorum? Yani bunu bizde sadece sarhoşlar yapıyor. Ben kimim? Burası neresi? Ben neredeyim? Evim nerede, beni evime götürün ve sarhoşlarla biz dalga geçiyoruz.

Geçen gün Beşiktaş'tayım. Beşiktaş'a, bayılırim ben. Sosyal Bilimci demek halkın içinde olmak demektir. Sosyal bilimci olmayı severim, dolaşacaksınız. Biliyorsunuz, biz bir de telaş çağındayız. Beşiktaş'ta yürüyorum. Beşiktaş'ta yürürken de bir baktım trafikte kalabalıklık, insanlar koşuşmakta. Bakmayın Denizli de kalabalıklaşmış. İstanbul'la hiçbir şey ölçüşemez. Ne New York, ne Tokyo falan. İnsanlar koşuyorlar, nereye koştuklarını da bilmiyorlar. Beşiktaş'a hemzemin geçit var. İnsanlar koşuyor. Taksi, dolmuş bilmem ne, şunu bunu yakalayacaklar. Beyaz sakallı bir adam var. Ben bayılırim öyle adamlara. O da hemzemin geçitte karşıdan karşıya geçiyor. Birisini yakalıyor. Size bir adres soracağım, diyor. Kadın da çabuk çabuk, diyor. Adam "Tanrı'ya nasıl gidilir", diyor. Kadın devam ediyor yoluna tabii. Ben baktım adama hayran oldum. Başka birine geçiyor. Bir dakika "Tanrı'ya nasıl gidilir" diyor. Hadi ya, diyor karşındaki. Halbuki çok doğru, çok da doğru. Şimdi iletişim devrinde wirelesslerle, telefonlarla her yere gidiyorsunuz. Müthiş bir iletişim devrine geçildi. Herkesle rabitamız çok iyi. Tanrı'yla rabitanız nasıl? Yok. Pekiyi kendi derinliğiniz? Adam size onu hatırlatıyor. Soran adamdan rahatsız oluyoruz hemen. Gittim yanına. Hiç durmam ben. Hakikaten çok severim, küçüklüğümde de muzip bir heriftim zaten. Gittim yanına. Kardeş, amca "sen belli gitmişsin gelmişsin" dedim. Orası nasıl bir de bize anlat dedim. O da bana bir hass.. çekti. Hadi işine git dedi, ben görevimi yapıyorum dedi. Ama işte bu, bir an durup düşüneceksin. İşte onun için tefekkür diyorlar. Şu aklınızı, şu saksıyı biraz kullanmak. O saksıyı da kullandığın vakit ne diyeceğiz peki? Allah aşkına kaç yüzyıldır şu dünya var, bu dünyanın üzerinde yaşıyoruz ve geriye doğru baktığınızda bugün "Birleşmiş Milletler'de çalıştın" diyorlar ya Birleşmiş Milletler'in bazı kriterleri vardır. İnsanî gelişim endeksleri. Duyduğunuz vakit çok önemli bir şey zannediyorsunuz. Kaç saat internet kullandınız mesela bu çok önemli bir insanî gelişim endekslerinden bir kalemdir mesela değil mi? Peki ben size başka bir şey söyleyeyim. Bunlar çok önemlidir. Siz o internete girdiğiniz vakit uygunsuz bir siteye giriyorsunuz. Çok mu uygarlaşmış oluyorsunuz. O zaman şunu sormanız lazım. Sosyal bilimci, beşeri bilimci, öğrenciler, öğretim üyesi uygarlaşmanın neresindeyiz? Yani geçmişe kıyasla çok mu daha uygar bir insan oluyoruz. Bak uygarlaşma ne demek, civilized demek değil mi? Civilized ne demek daha rafine

olmak demektir. Bunun Osmanlıcası medeni olmaktır. Yani geçmişe kıyasla çok mu daha medeniyiz? Bana soracak olursanız; Türkçede bir söz vardır. Çok da güzeldir. Böyle insanlara bakarlar böyle bazı insanlara bakarsınız bak rabbiyesi silinmiş dersiniz. Rabbiyesi silinmiş demek yaşadığımız uygarlıkta yaşıyoruz çıkar peşinde olmak demektir.

Şimdi gelelim bu makro düzeyde, mikro düzeyde uygarlıkların yürüyüşünde Türkiye'ye. Türkiye diyoruz. Yani ulus devlet bugün hâlâ kabul edilen bir ölçektir. Özgeçmişimiz okutuldu. Şöyle söyleyeyim; bizim dünya tarihinde bıraktığımız şan, yani özgeçmişimiz çok önemlidir. Sadece birey olarak bunu düşünmeyin; siz bir millet olarak da geride ne bıraktınız bunu düşünün. Ve şu anda sizi ölçtükleri vakit neyle ölçecekler. Sizin dış politikanız, iç politikanız, sizin kimliğinizin kişiliğinizin analizidir. Sizin devletinizin analizidir. Bunu düşünmek lazım ve bu çok önemlidir.

Ben biraz tarihe meraklı olduğum için soy ağacımı yaptırardım dedim. İki taraftan araştırıyoruz. Tarihçiyiz ya. Araştırdım. İki taraftan da anneminkileri buldum, babaminkileri buldum. İkisini de birleştirdim. Hepsini buldum, yerleştirdim. Bir de ressam buldum. Ressam da bir ağaç çizdi. Ressam resmi çizdikten sonra üzerine yerleştirmeye başladım ben. Gittim başladım yerlerine koymaya. Bir tane baba tarafından amcamız var. O amcanın akrabaları var tarihte biliyoruz. Osmanlı tarihinde Rıza Paşa. Rıza Paşa Osmanlı İmparatorluğu'nda rüşvet alan bir adam. Yani Rıza Paşa bizim akraba çıktı. Dedim nereye koyacağım ben bu adamı, onu çıkart. Anne tarafına geldik anne tarafında da bir tane eşkiya çıktı. Çerkez bilmem ne. Çıkart dedim onu da. Diğer tarafa geldim. Onu da zaten hiç sevmezdim. Onu da çıkardık. Bir baktım gördük ki güdük bir tane fidan kaldı. Vazgeçtim yaptırmıyorum dedim.

Hani insanlarda böyle gözünüzü kapatmanıza gerek yok. Ulus devlet devam eder. Uygarlık tarihinde neredesiniz? Tarih ve Türkler neredeyiz, ne yapıyoruz? Bir tane Amerikalı profesör vardı. Amerikalı profesör dediğim adam, ay dedi çok enteresan bu 21. yüzyıl dedi. Niye dedim 21. yüzyıl çok enteresan dedim. Milli karakterlere bak dedi. Tarih içinde nasıl değişiyor dedi. İsraililer savaşıyor, Türkler ticaret yapıyor dedi. Yani ticaret yapmaya kötü baktığından değil ama çok önemli gördüğü açısından söylüyor. İşte o zaman ben kimim, yani üzerime geçirilen bu gömlek nedir, biz Türkler olarak nasıl bir kimliğe sahibiz bunu sorgulamak lazım. Bunu sorgulayanlardan biri Mustafa Kemal Atatürk'tür. Türk Dil Kurumunu, Türk Tarih Kurumunu boşuna oluşturmadı. Yani Türk kendine gel, bir bak etrafına diye düşünmeye başladı. Pekiyi ben size sorsam ki tarihte yani her ülkenin kendisine özgü bir kahramanı vardır. Ve bunlar örnektir desem; ne dersiniz. İşte mesela orada karşıma o çıktı. Size de tavsiye ederim menkıbe okuyunuz. Çünkü biz menkıbeleri okutmuyoruz. Çünkü menkıbeler bilimsel değildir. Çünkü hikâyedir. Ama menkıbelere baktığınız vakit işte o biraz evvelki sarhoşun sorusunu ondan sorarım, ben kimim, geçmişim nasıl, niye buradayım? diye. Menkıbeler bunu anlatır. Menkıbeler der ki sen böyle bir adamsın ve dünyaya gelme sebebin de budur. Bu menkıbeler, ozanlar, aşıklar vasıtasıyla anlatıla anlatıla bugüne kadar

getirilmiştir. Aşık Veysel’ler bunun içinde vardır. Ve ben size Türkleri sorsam, bir tane ortak kahraman seçelim, hepimize uygun olsun desem çıkartamayız. Belki çok zengin bir tarihe sahip olduğumuzdan dolayı ama ben bir örnek vereceğim size. Benim kahramanım Dede Korkut’ tur. Bir elinde topuz, bir elinde kopuz. Bunu çağdaş bir hale getirirsek bir elinde kılıç, bir elinde ney. Yani hem bir tarafı güvenliği sağlayan bir unsur, öbür tarafı ise özgürlüğü temsil eden ve metafiziksel derinliği temsil eden ney. Bunlar çok önemlidir. Burada arkadaşımız da onu çok güzel anlattı. Onun üzerinde de durmak istiyorum ve sözlerimi bitiriyorum. Müjdeler olsun.

Tarihte Türklere ve Türk devrimine baktığımız vakit, gerçekten de Mustafa Kemal Atatürk çok sorgulamıştır. Atatürk, Türklerin kimliği ve kişiliği üzerinde çok durdu. Bunu ta Orta Asya’ya kökenlerine kadar götürmeye çalıştı ve hakikaten de Mithat Beyfevkalade güzel özetledi. Uygarlık dediğiniz vakit, uygarlığın sizin ruhunuz olduğunu bilmeniz gereklidir. 21. yüzyılda eğer bağımsızlığınızı muhafaza etmek istiyorsanız uygarlığa sahip olmak mecburiyetindediniz. İşte o uygarlık da o ruhtur. Ruhunu kaybettiğiniz andan itibaren Doktor Faustus’a dönersiniz. Ruhunuzu satmış oluyorsunuz. Bu açıdan ben bu menkıbeleri çok önemsiyorum ve menkıbelerin içerisinde de günümüze çok önemli ışıklar saçtıklarını düşünüyorum ve bizim Milli Mücadele üzerine yapılan çalışmalar, Cumhuriyetin kuruluşu içerisinde de yine önemsendiğim bir şeyler vardı. Onları da sizinle paylaşmak istiyorum. Mesela bazı şeyleri hiç düşünmeden geçiştiriyoruz. Hakikaten de Milli Mücadele dönemine baktığınız vakit hocalarınız size bunu mutlaka anlatıyor ama ben de onların anlattıklarının altını çizmek istiyorum. Atatürk hem bir siyasi dehadır, hem bir diplomatik dehadır, hem de bir askeri dehadır. Bunun üçünün birleşmesiyle bu ülke özgürlüğüne kavuşmuştur. Dünyanın emperyalizm çağında teker teker gittiği dönemde ilk kendi özgürlüğü uğruna ortaya çıkan ve bunu başarıyla tamamlayan milletiz. Biraz bunu düşünmek lazımdır. Hangi fedakârlıklardan geçtiğimizi düşünmemiz lazımdır. Mehmet Akif’in “İstiklal Marşı”nı Allah bir daha yazdırmasın” sözünde görüldüğü gibi. Allah bir daha yazdırmasın. Onu yapacak Türk milleti var mıdır diye zaman zaman düşünüyorum. Çünkü çok çıkarıcı, çok ben merkezci bir toplum olduğumuzu düşünüyorum. Sadece bizim için de değil. 21. yüzyılın böyle olduğunu düşünüyorum. 21. yüzyılı paylaşan bütün homosapiensler için bunu düşünüyorum. Bu çok önemli.

İkincisi yine başka bir nokta daha var. Zaman zaman bize tatillerin çok olduğundan yakınırsız çalışanlar olarak. Öğrenciler olarak da işimize gelir. 23 Nisan, 29 Ekim vs. Burada sadece bir örnek vermek istiyorum. Atatürk’ün dehasını göstermek açısından. Bizde mesela 19 Mayıs vardır. Tamam, Milli Mücadele’nin başladığı gündür bu gün. Çok ilginçtir 19 Mayıs Atatürk’ün Samsun’a çıktığı gündür ama Türklere hep derler büyük bir liderin arkasında gitmeyi bilmişler diye. Evet doğrudur büyük bir liderin arkasında gitmeyi bilmiş ama hocalarımız da bana katılacaklardır. Mütareke imzalandığı ve silahların bırakıldığı vakit Türkiye’nin her tarafında özgürlük ateşi yanmaya başladı. Demek ki insanlarımız, şu topraklar üzerinde yaşayan insanlarımız, toplu olarak da kendi Milli hakimiyetleri üzerinde

hassastırlar. Gayret gösterme çabasına girmişlerdir. Bu bir. İkincisi tabii ki büyük bir lider Mustafa Kemal Atatürk, açıkçası o dönemleri iyi araştırdığını düşünen ve o dönemleri hakikaten belgelerden yeniden yazmaya çalışan bir insan olarak şunu söyleyebilirim ki, o dönem içerisinde hangi kesime dokunsak, bakacak olsak hepsinin içinden bu ülkeyi kurtaracak insan Mustafa Kemal Atatürk' tür. Bunu Tanrı dahi öyle görevlendirdi ki, Milli Mücadele'yi o başlattı. Yani bunu açıkça söyleyebiliriz.

Gelelim tatillerin çok olmasına ve bizim milli günümüze. Yabancılar şöyle diyor mesela, “national day” iniz hangisidir? Herkeste bir tane var. Devletinizin kuruluş yıldönümü. Baktığınız vakit bizde, yanlış söylüyorsam düzeltin. Profesör arkadaşımız da burada. Geçen konferansta doçentti. Süleyman arkadaşımızı kürsüden de tebrik ederek devam ediyorum. 29 Ekim değil mi? 29 Ekim 1923 Türkiye'nin kuruluş yıldönümüdür. Öyle mi? Evet. Peki Lozan Barış Anlaşması? Dedim ben size tarihler diye. Hiç olmazsa iki üç tarih var benim bildiğim. Aynı yıl değil mi? Lozan Barış Anlaşması'nın tarihini sizden öğrenebilir miyim? 24 Temmuz 1923. Uluslararası anlaşma hukukuna göre önce devlet kuracaksınız sonra barış anlaşması imzalayacaksınız. Yani uluslararası hukukun öngördüğü birtakım şeyler var. Yani Türkiye Cumhuriyeti ulus devlet olmadan, ulus devlet olarak kabul edilmeden barış anlaşması imzaladı, öyle mi? Nasıl oluyor bu? Çok ilginç gelmedi mi size? Nasıl oldu? Batılılar geliyorlar diyorlar ki Mustafa Kemal Paşa'ya, o günün gizli belgelerinde de vardır bu, sen zaferlerini kazandın biz sana izin veriyoruz ama şu reformlarını yapman lazım, bunları yapmadan biz seni ulus devlet olarak kabul etmeyiz. Barış anlaşmasını da imzalamayız. Mustafa Kemal' in karşılığı hayır cevabıdır ve bu cevap “öncelikle *barış anlaşması imzalayacaksınız sonra ben reformları yapacağım ve ulus devletimi kuracağım*” şeklindedir. O zamanın devleriyle yapılan bir bilek güreşinden bahsediyoruz. Pekiyi ama o zaman diyorlar ki bir tarih olması lazım. Var ya o tarih 23 Nisan. 23 Nisanda ben devleti kurdum. Nerede? Ankara'da kurdum. Meclisi açtım. Bu işte enteresan.

Belki ailemden dolayı da hassasiyetim vardır. Ama ben Türkiye tarihinde, Türkiye kültüründe, Türkiye kimliğinde iki Mustafa'yı birbirine düşürmenin -biri Muhammed Mustafa öbürü Mustafa Kemal- çok yanlış olduğunu ve ülkemizi böldüğü kanaatindeyim. Bunu özellikle belirtmek istiyorum. İllaki, ya bu, ya şu demek mecburiyetinde değiliz. Hepsi bizim değerimiz, hepsi bizim değerimizin bir parçasıdır. Hepsini bir arada yaşatmayı bilmeliyiz. 21. yüzyıl bunu gerektiriyor. 21. yüzyıl çoklu bakış açısının olduğu dönemdir.

İkincisi şunu söyleyeyim. Son zamanlarda çok revaç var. Biz bunu çok duyduk. Zaman zaman biz de bunda müştekiyiz. Bunu yapmayı çalışanlar var. Fakat bu tuzağa da düşmemek lazımdır. Resmi tarih. Birileri “resmi tarih” yazmış. Emin Oktay. Emin Oktay'ın kitapları, kötü kitaplardır yani. Ben de onlardan okuyarak büyüdüm, hayır iyi kitaplar değildir. Doğru mu? Bilimsel kitaplar değildir. Ama böyle resmi tarih onu görevlendirdi. Adam da bunu yazdı vs. vs. Belirtmeliyim ki, böyle komploculuk çok da iyi değildir.

Bir de bunun dışında bir de “alternatif tarih” vardır. Alternatif tarih. Ben tarihçi olarak şunu çok duydum. Hocam bizim arşivimizde çok böyle gizli, saklı belgeler var. Bunlar hepsi saklanıyor değil mi? Ben gittim, her yere girdim çıktım. Hiç de öyle değil; o kadar da gizli bir şey yok. Bu böyle biraz şizofrenik bir dünyaya bakış açısidir. Böyle komplolarda tarih görülmez. Tarihin zaman tüneline, lunaparklardaki korku tüneline dönüştürmemek lazım. Bu komplo yok demek değildir. Ama bu komplolarda yaşamaya başlarsanız o zaman tarih size çok batar. Onun için tarihe, tarih diye bakınız. “O resmi görüşün adamı” nedir, “bu onun görüşünün adamı” nedir demeyi bırakın. Bunlardan sıyrılın. Kuşbakışı bakmaya çalışın ve çok önemli bir şey de vardır burada. O da şudur. Beşerî bilimlerde mutlak doğru yoktur. 21. yüzyılın bilim felsefesinde tek doğru da yoktur; mutlak doğru da yoktur. Tek doğru var, mutlak doğru vardır. O tek doğru da Allah’ın doğrusudur. Allah’ın doğrusunu bulabilmek için de sizin çok önemli kademeler kaydetmeniz lazımdır. 40 fırın ekmek değil, 40 fırında yanmanız lazımdır tasavvufî ifadeyle. Dolayısıyla siz onu bırakın. Dolayısıyla insanların yazmış olduğu, tarihçilerin yazmış olduğu şeyler de mutlaka görecelidir ve o görecelikte insanlar kültürlerinden, mizaçlarından etkilenirler. Şöyle ki, bazı şeyleri o kadar çok fantezi haline getiriyoruz ki...

Tarih bilinci çok önemlidir. Ben tarih öğrencilerime, siyaset bilimi öğrencilerime şunu söylüyorum bakın tekrar en başa geldik sexle başlamıştık başka bir sexle bitirdik ama tarih bilmek çok önemlidir. Çünkü yanlışlıklar fatura edilir. Gelecek nesillere fatura edilir. Gelecek nesillere fatura edildiği vakit o zaman biraz düşünmemiz lazımdır. Ben insanları mezun ederken şunu söylüyorum. Siz diyorum şu filmi biliyor musunuz. Hani meşhur film vardır benim zamanımda tüm zamanların en büyük kahramanlardan bir tanesi 007 James Bond. Orada söylerdi. Her filminde de kullanırlardı. “My name is Bond, James Bond.” Bunun için on kere gidebilirdim filmine. İlk başta jenerik olarak girer, içinde de mutlaka bulunurdu bu replik. Çok önemlidir bu James Bond filmi. Sean Connery oynardı. Bütün zamanların en sevdiğim aktörlerindendir. Fakat çok önemlidir. Sosyal bilimlerden mezun olacak öğrencilere öğretim elemanları mutlaka şunu hatırlatmalıdır. “Mezun olacaksınız, diploma alacaksınız. Diplomayla ne yapacaksınız?” Niye benim karşımdasınız, diyorum öğrencilerime mesela. Hocam diyorlar not alacağız. Peki not alınca ne olacak? Notu aldıktan sonra işte mezun olacağız. Mezun olduktan sonra ne olacak? Para kazanacağım. Para kazandıktan sonra ne olacak? Ferrari alacağım diyor. Ferrarilerin iki tane oturma yeri var. Yanına kimi oturtacaksınız? Hani mankenlerden bir tanesini oturtacak değil mi? Hayat bu işte bak. E kurtulamıyoruz işte. Onun için kızılıyorsunuz adama ama adam haklı. Kim bu adam? Freud. İnsanlar için diyor, ölüm korkusu ve bir de cinsellik değil midir? İki hayatımızda temeldir, diyor ve bunun üzerine yazılmış tarih ve sosyal bilimler, beşerî bilimlerdir. Ben diyorum ki herkes para kazanır. Türkiye’de ve dünyada en şerefsizi bile para kazanıyor. Önemli olan o değildir. Hz. Mevlana diyor ki, bundan sonra sorulacak olan şuymuş, hayatla ne yaptın? Parayı nasıl harcadın? Kendini nasıl harcadın, hayatı nasıl harcadın? Bunu soracaklar.

Gelelim James Bond'a. James Bond' un o 007'si var ya, o 00'in manası nedir biliyor musunuz? O 00'in manası arkadaşlar, "licence to kill"dir, yani "öldürme ruhsatı"dır. Sosyal Bilimlerde biz öğrencilerimize öldürme ruhsatı veriyoruz. Çünkü birilerinin siyasete girdiklerini, önemli kamu görevlerini aldıklarını, hele dış işleri bakanlığına geldiklerini düşünecek olursanız, bir yanlış değerlendirme bütün toplumu mutazzar eder, savaşa sokar, ihtilale götürür, darbelere götürür vs. değil mi? İşte onun için Sosyal Bilimler, tarih bunun için çok önemlidir.

21. yüzyılda Sosyal Bilimler'de, beşeri bilimlerde normatife dönüş vardır. Uygarlığa dönüş vardır. İnsana dönüş vardır. Şimdi önemli olan uygar insan yetiştirebilmektir. Erdemli insan yetiştirebilmektir. Meseleyi sadece bir güç meselesi olarak görmeyen, ama güç mücadelesinin dışında ütülmeden bir erdem ve fazilet mücadelesi olarak gören, sizi uygar yapacak olan da budur. İşte Mustafa Kemal' in büyük başarısı, çağdaş uygarlık seviyesini yakalamak derken burada uygarlaşmaya gönderdiği önemli bir atıftır. Yani biz hakikaten 21. yyda nerelerdeyiz, bizim bundan nasıl bir ibret almamız lazımdır ve hayatımızın bundan sonraki şeklini nasıl değerlendirmemiz lazımdır. Bunu bilmek gerekmektedir. İşte erdemli bir insan yetiştirebilmek budur. Ben üzücü bir şey söylüyorum. İnsan haklarından çok bahsediliyorum, iyilik yapmaktan ve sosyal sorumluluk projelerinden çok bahsediliyorum. Ama ben sınıfıma bir şey söyledim sizin böyle olmadığınızı inanıyorum diye. Boğaziçi Üniversitesi'nde ben bir anket yaptım. Uluslararası ilişkiler insan hakları dersi. Dedim ki insan haklarında şunu söyledim ben öğrencilerime, son final imtihanında. Son bir haftada yaptığınız iyiliği yazın. Böyle soru mu olur? Allah Allah niye? Son bir haftada yaptığınız iyiliği... Tamam dedim son iki hafta olsun. Son bir ay olsun. Hocam ya, "iyilik yapmak nedir" diye sorular. Ben bunun ızdırabını çok duyuyorum.

Biz çok büyük haksızlık ettiğimiz kanaatindeyim. Geçmişimize, tarihimize, bu ülkeyi bize emanet edenlere, bu ülke için kanlarını dökenlere. Bu ülkeyi daha uygar nasıl oluşturabiliriz ve uygarlık tarihinde Türklerin acaba çok önemli bir görevi olabilir mi, bundan sonra diye düşünmek lazım. Bu kadar uygarlığın üstüne yerleşmiş Anadolu' da bizim gibi bir milletin kendisine bunu dert edinmesi ve bunu şahsî ölçütler içerisinde önce kendisinden başlayarak sorgulaması lazımdır. İşte tarih bunun için vardır. Tarih bunun için çalışılmalıdır, derim ve veladdalin amin. Allah sizden razı olsun diyorum.

Sağ olun, sağ olun. Bu alkışlar, akşam yemeği için kifayetli mi hocam? Soruları olan varsa alırım tabii ki. Çıkmak, gitmek isteyen varsa gidebilir arkadaşlar. Sorunun olmaması, ya hiç beğenmediniz, ya da çok beğendiniz söylenecek bir şey kalmadı demektir. Haydi Allaha ısmarladık, teşekkürler ediyorum sizlere.

ATATÜRK'ÜN DENİZLİ ZİYARETİ*

Mithat AYDIN**

Sayın Valim, Sayın Belediye Başkanım, Sayın Rektörüm, ilimizin çok kıymetli protokol üyeleri, Sevgili öğrenciler hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Mustafa Kemal Atatürk'ün Denizli'ye ziyaretleri konusuna değinmeden önce, onun genel olarak yurt gezileri hakkında birkaç not düşmek istiyorum. Mustafa Kemal Atatürk, gerek Milli Mücadele döneminde, gerekse Milli Mücadele sonrasında 52 il merkezine ziyaret tertip etmiştir. Bu illerden bazılarında birkaç kez gitmiştir. Aynı zamanda da bazı büyük kasabalara ve ilçelere de ziyaret yapmıştır bu söylemiş olduğum şehir merkezlerinin dışında. Düzenlemiş olduğu ziyaretlerde kimi illerde birkaç gün kalırken, bazı illerde birkaç hafta, bazılarında da birkaç ay kaldığı görülmüştür.

Bu noktada Mustafa Kemal Atatürk'ün gezilerinin iki temel dayanağının olduğunu belirtmek isterim. Öncelikle Atatürk'ün yurt gezileri onun milli egemenlik düşüncesinden, milli egemenliğe olan inancından beslenmiştir. Mustafa Kemal Atatürk, gerek Milli Mücadele yıllarında, gerekse sonradan temel olarak yaptığı bütün eylemlerinde milletin kendisinden güç almıştır. Ne saltanat, ne de hilafet, “milletin azmi ve kararı” dediği milli kaynaktan güç almıştır ve buradan beslenmiştir. Gerek Trablusgarp'ta, gerek Çanakkale'de, gerekse de İstanbul'da bulunduğu yıllarda bu düşüncesini açık bir şekilde ifade ettiğini görüyoruz. Örneğin, İzmir'in 15 Mayıs 1919'da işgal edildiği gün Mustafa Kemal, “*Anadolu'ya gideceğim, milleti gerçek durumdan haberdar edeceğim*” demiştir. Burada dikkate aldığı nokta millet ve milletin kendisi olmuştur. Nitekim Samsun'a ardından Havza, Amasya, Erzurum ve Sivas Kongreleri ve mitinglerinde, yürüttüğü bütün faaliyetlerinde, almış olduğu kararlarda ve demeçlerinde hep milletin azim ve kararına vurgu yapmıştır. Bakınız Mustafa Kemal'deki milli egemenlik düşüncesini çok açık bir örnek vererek devam etmek istiyorum. İstanbul işgale edildiği zaman, 20 Mart'ta, Anadolu'ya geçen daha doğrusu Anadolu'ya kaçan dönemin gazetecilerinden Yunus Nadi, Mustafa Kemal'in yanına Ankara'ya geliyor. Bakıyor ki Mustafa Kemal, meclisi toplamaya çalışıyor, buna şaşırıyor tabii. Neden şaşırıyor çünkü ülke işgal altında sizin neye ihtiyacınız var: Silahlı kuvvetlere ihtiyacınız var. Yani bir an önce orduyu toplamanız gerekiyor. Diyor ki, “Paşam neden orduyu toplamıyorsunuz? Niçin meclisle uğraşıyorsunuz?” Bunun üzerine Mustafa Kemal “önce meclis demiştir.” Yani millet iradesinin tecelligâhı olan meclisi öne almıştır. Bu bakımdan Mustafa Kemal'i çağlar ötesi bir değer yapan asıl nokta, onun millet iradesinden güç alması ve milletin ruh derinliğine inmesidir.

* Denizli Valiliği'nin Atatürk'ün Denizli'ye Gelişinin 83. Yıldönümü münasebetiyle düzenlemiş olduğu program kapsamında 4 Şubat 2014 tarihinde Çatalçeşme Oda Tiyatrosu'nda verilen konferans metnidir.

** Doç. Dr., Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, DENİZLİ.

Gezilerinin ikinci önemli dayanağı ise; Mustafa Kemal Atatürk gezilerini yapacağı inkılaplarının bir aracı olarak görmüş olmasıdır. Adeta elinde tebeşir, kent kent, kasaba kasaba, okul okul, sınıf sınıf dolaşarak, kara tahtanın başına geçerek milletine başöğretmenlik yapmıştır. Çünkü asıl savaş şimdi başladı dediği mücadelesi, Milli Mücadele'den sonra muasır medeniyetler düzeyinin üstü olan "medeniyet" savaşdır. Bu nedenle de O, milletine başöğretmenlik yapacaktır.

Bütün bunlardan sonra özellikle Milli Mücadele'den sonra etrafında bulunanlar 'Paşam sen yaptın, sen başardın, sen büyüksün, sen şöylesin, sen böylesin.' dediklerinde bakınız Mustafa Kemal başarıyı kime mal ediyor. Başarıyı halkına mal ediyor. Adana ziyaretinde 1923'te hemen Milli Mücadele'nin ardından şunları söylüyor *"Bilhassa milletin ve kahraman ordumuzun elde ettiği başarının benim şahsımda temsil edilmiş olduğunu görmekten dolayı hassaten teşekkür ederim. Fakat bir noktayı kaybetmek mecburiyetindeyim ve ehemmiyetli olarak arz ederim ki, bütün bu muvaffakiyet yalnız benim eserim değildir ve olamaz da. Bütün başarı milletin azim ve imanı ile tevhid-i mesai etmesindedir. Kahraman milletimizin ve güzide ordumuzun elde ettiği başarıdır."* Mustafa Kemal'i büyük yapan ve çağlar ötesi bir değer haline getiren özelliği de budur.

Mustafa Kemal Paşa'ya acaba Denizli'ye ziyaret etme düşüncesi ne zaman ortaya çıkmıştır? Bunu Milli Mücadele dönemi yıllarında görüyoruz. Ancak bu doğrudan doğruya şehrin ahvalini görmek için değildir. Batı cephesindeki durumu görmek için, Afyon, Uşak ve Denizli'ye bir ziyaret tertip edeceği anlaşılıyor; fakat bu gerçekleşmiyor. Konya Ayaklanması, Atatürk'ün dikkatini başka noktaya çekmek mecburiyetinde bırakıyor ve diğer taraftan Atatürk'ün İzmir' e geldiği birkaç gezi sırasında, Denizli'den İzmir' e giden heyetler Mustafa Kemal Paşayı misafir etmek istediklerini söylüyorlar. O da bir gün geleceğini ve Denizli'de bir gün kalacağını dolayısıyla "biraz sabredin" diyerek onların gönlünü okşuyor.

Mustafa Kemal Paşa'nın fiilen Denizli'ye iki ziyareti vardır. Bunlardan ilki 6 Mart 1930'dadır. Aslında bu gezisi doğrudan Denizli'ye olan bir gezi değildir. İzmir, Antalya oradan da Silifke'ye uzanan bir gezinin parçasıdır. Yani güzergâhı üzerinde bulunan Denizli'den geçerken yarım saat bir mola vermesiyle yapılan bir ziyaret diyebiliriz. Burada Mustafa Kemal Paşa'ya büyük bir kalabalık eşlik etmiştir. Tren garını dolduracak kadar kişi gelmiştir ve şehrin ileri gelenleri özellikle Mustafa Kemal Paşa'yı misafir etmek istediklerini söyleyince o da yakında Denizli'yi özel olarak ziyaret edeceğini ve onlarla özel olarak görüşeceğini söyleyerek bir anlamda Denizlilerin gönlünü almıştır.

Mustafa Kemal'in doğrudan doğruya Denizli'ye ziyareti bugün 83. Yıldönümünü kutladığımız 4 Şubat 1931'dedir. Bu gezinin iki temel neden vardır. Bunlardan biri 1929 Dünya büyük ekonomik kriziydi. Gazi Mustafa Kemal Paşa batıda krizin sonuçlarını, halkın ekonomik durumunu görmek istiyordu. Bir diğeri ise 23 Aralık 1930'da bütün milleti derinden yaralayan ve Mustafa Kemal'i de çok üzen, İzmir Menemen'de bir ayaklanmanın cumhuriyete karşı cereyan etmesiydi. Bu ayaklanma sonuçlarını da görmek istiyordu Denizli'de. Bunlar belki

de süreci hızlandırmıştı. Mustafa Kemal'in çeşitli demeçlerinde ısrarla Denizli'ye geleceğini söylemesi de manidardır. Dolayısıyla Mustafa Kemal'in düşünce dünyasına baktığımız zaman aslında Denizli'nin önemli ve özel bir yeri vardır. Çünkü Denizli, Milli Mücadele'nin başından beri Kuva-yı Milliye'nin yanında yer almıştır ve Mustafa Kemal'in yanında bulunmuştur. Özellikle bakınız. İzmir'in işgaline ilk tepkiyi veren Denizli'dir. İşgalin duyulmasından sadece altı saat sonra burada dönemin müftüsü Ahmet Hulusi Efendi bir cihat fetvası yayınlamıştır Bayramyerinde. Müdafaa-i Hukuk ve Redd-i İlhak cemiyetlerinin ilk şubelerinden biri de burada açılmıştır. İzmir'in işgalinden birkaç gün sonra Denizli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin bir beyannamesi var. Beynamede çarpıcı bir ifade vardır. Denizli, Müdafaa-i hukuk ve Redd-i İlhak cemiyetlerinin beyannamesinde şöyle deniyor: *“Düşmanı evvela Menderesten bu tarafa çevirmemeye sonra vilayetten temizlemeye karar verdik... Bugün ya mertçesine ölmek ya da şerefle, namusla yaşamayı azmettik.”* Buradan da anlaşıldığı gibi Denizli Atatürk'ün ifadesiyle *“istiklal-i tam”* yani tam istiklal düşüncesindedir.

Mustafa Kemal, Menemen olayından birkaç gün sonra yani 27 Aralıkta İzmir'e gelmiştir. Doğrudan doğruya isyanın etkilerini görmek istemiştir. İzmir'e geldikten sonra Ankara'ya dönmemiş, Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği'ne Şubat ayı içinde Batı Anadolu' da bir gezi planlamasını istemiştir. 1 Şubat'ta bu talimatı vermiştir. 2 Şubatta Genel Sekreterlik Aydın ve Denizli'ye bir telgraf çekmiştir. Bu çerçevede gezi çok detaylı planlanmıştır. Yani ne zaman geleceği, maiyetinde kimlerin olacağı, yemeğine kadar çok detaylı bir plan yapılmıştır. Bu telgrafın dikkat çekici yanı ise gezi sırasında resmi ya da yarı resmi bir törenin yapılmasının istenmemiş olmasıdır. Özellikle telgrafta bunun Mustafa Kemal'in bir arzusu olduğu belirtilmiştir. Ama Denizliler buna çok riayet etmemiştir. Dönemin gazetesi olan Denizli gazetesinde de görüldüğü gibi, Denizlililer büyük bir coşku ile Gazi Paşa'larını karşılamışlardır.

Gezi İzmir'den başlamıştır. Gazi'nin treni öğleden sonra 3 sularında Aydın'a ulaşmıştır. Burada Mustafa Kemal çeşitli gezilerde bulunmuştur. Bu gezilerin biri de Aydın Türk Ocağı'na olmuştur. Bu arada Mustafa Kemal'in, ocağın bir kültür merkezi olması ve ülkenin gelişimi ve gidişatı konusunda büyük umutlar beslediğini belirtelim. Aydın Türk Ocağı'na geldiğinde Mustafa Kemal'in canını sıkan bir olay meydana gelmiştir. Türk Ocağı'ndaki birkaç kişi, Mustafa Kemal Paşa'ya *“Paşam, harcırahımız ve vasitamız olmadığı için köylere gidemiyoruz”* deyip uzak yerlere gidecek bir otomobil tahsis edilmesini isteyince Mustafa Kemal aniden sertleşmiş ve demiştir ki *“Siz gidemiyorsunuz ama, bir sürü yobaz ayağına çarışını çektiği gibi, sırtında torbasiyla karanfil vs. satıyorum diye inkılabı köstekleyen yayınlarla köylere adım, adım dolaşılıyor. Sizin bu uğurda en küçük tedbiriniz yok.”* Galiba canı da sıkıldığı için o gün geceyi trende geçirmiştir; yani şehirde kalmamıştır.

Mustafa Kemal Paşa, 4 Şubat 1931'de Saat 8:30'da Aydın'dan Denizli'ye gitmek için yola çıkmış ve oradan Nazilli'ye uğramıştır. Çok kısa Nazilli ziyaretinden sonra Denizli'ye hareket etmiştir. Dolayısıyla Büyük Ege Gezisi de dediğimiz bu gezinin üçüncü ayağı Aydın ve Nazilli sonra Denizli olmuştur. Saat 13:00'de tren

Denizli garına ulaşmıştır. Garda kendisini dönemin valisi Halit Bey ve Belediye Başkanı Mustafa Nail Bey başkanlığında şehrin ileri gelenleri, öğretmenleri, öğrencileri ve halktan izdiham boyutunda büyük bir kalabalık karşılamıştır.

Mustafa Kemal Paşa'nın Denizli'ye geldiği 1930'lu yıllarda acaba Denizli'nin durumu neydi? İster istemez böyle bir sorunun açıklanması söz konusudur. 1933 tarihli Devlet Salnamesi'ne göre Denizli'nin nüfusu 15.704'dir. Ancak bu oranı 1927 ve 1935'te sayımlarıyla karşılaştırdığımızda düşük görünmektedir. Çünkü 1927 genel nüfus sayımında Denizli nüfusu 19.914, 1935'te ise 26.864'tür. Bu noktada herhalde şunu söyleyebiliriz. 1930 başlarında Denizli'nin nüfusu 20.000 civarında olsa gerektir. Şehirde bir orta okul, bir köy mahalle mektebi, altı ilkokul, iki hastane, dört hamam, bir kütüphane vardır. 897 mağaza ve dükkan, 1 sinema ve tiyatro, 19 han ve otel mevcuttur. Belirtmek gerekir ki, bu tarihlerde han ve otellerin sayısı Denizli'nin bir ticaret şehri olduğunu göstermektedir. Ayrıca şehirde 14 fabrika ve 17 fırın bulunmaktadır. Salnamede bazı ilginç veriler söz konusudur. Belki bu veriler Denizli Büyük Şehir Belediye Başkanının da belki ilgisini çekecektir. Şehir elektrikle aydınlanmakta ve şehirde 355 elektrik lambası bulunmaktadır. Temizlik işini 15 amele yapmakta ve bunun için de belediyenin 7 tane arabası bulunmaktadır. Perşembe ve Pazar olmak üzere haftada iki gün Pazar kurulmaktadır. Ankara'nın imar planını hazırlayan Jansen'in fotoğrafları da Denizli'nin 1930'lu yıllarına ışık tutmaktadır. 1935 yılında Denizli'ye gelip imar için bazı incelemeler yapmıştır. Fakat daha sonra imar işinden vazgeçilmiştir. Ama çektiği fotoğrafları dönemin belediye başkanına göndermiştir. Bugün bu fotoğraflar Coşkun Önen Arşivi'nde bulunmaktadır. Fakat bu fotoğrafların Coşkun Önen'e ait olmadığını, doğrudan doğruya Jansen'e ait olduğunu belirtmekte yarar vardır. Bu fotoğraflar, muhtemelen Mustafa Nail Bey'in çocuklarından ya da torunlarından Coşkun Önen Bey'e intikal etmiştir olmalıdır.

Dönemin vilayet gazetesi olan Denizli Vilayet Gazetesine bakıldığında büyük puntolarla Mustafa Kemal Paşa'nın Denizli'ye gelişini müjdelediği görülmektedir. Yazıda birkaç husus var dikkatinizi çekmek istediğim. Birincisi, 2 Şubat tarihli telgrafta ifade edilen Mustafa Kemal Paşa'nın herhangi bir tören ya da merasim istemediği şeklindeki ricası burada da belirtilmiştir. Fakat Denizlililer evlerini, mağazalarını, ticarethaneleri, kapılarını, pencerelerini bayraklarla süslemiş, büyük bir heyecan ve coşkuyla Gazi Paşalarını karşılamışlardır.

Gezi Çarşamba günü gerçekleşmiştir. Pazar gününden itibaren zaten Mustafa Kemal'in şehre geleceği duyulmuş ve hazırlıklar başlamıştır. Gazetede de bunlar tek tek kaydedilmiştir. "Mustafa Kemal Paşa geldi, herkes neşeye, sevinçe onu bekledi" şeklinde not düşülmüştür. 5 Şubat tarihli Hakimiyet-i Milliye gazetesinde de yine Mustafa Kemal'in Denizli ziyareti manşetten verilmiştir..

Şimdi Denizli'ye gelenlere baktığımız zaman Atatürk'ün kalabalık bir maiyetinin olduğunu görüyoruz. Genel Sekreter Tefrik Bey, Başyaver Resul Bey, Özel Kalem Müdürü hasan Rıza Bey, Sinop vekili Recep Zühtü Bey, Tahran eski elçisi Mahmut Şevket Esendal vs. Atatürk'ün manevi kızlarından Afet (İnan) Hanım

da geziye katılanlar arasında yer almıştır. Kendisi geziye önce katılmayacağını söylemişse de daha sonra bu kararından vazgeçerek o da son anda geziye dahil muştur. Listenin sonlarında üç kişi dikkatimizi çekmektedir. Bunlar: Anadolu Ajansından Kemalettin Bey, Foto Cemal ve sinemacı Kenan Bey'dir. Yani Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün Denizli'ye ziyareti kayıt altına alınmıştır. Buna ilişkin bazı fotoğrafları biliyoruz. Fakat bunun görüntüsünün de olması gerekmektedir. Bazı meslektaşlarımız, benim de bilgim dahilinde Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği nezdinde girişimleri olmuştu. Galiba Denizli Belediyesi'nin de bir girişimi olmuştu. Fakat Cumhurbaşkanlığı arşivinde ziyarete ilişkin görüntünün olmadığı bilgisi alınmıştır. Marmara Üniversitesi'nin Atatürk'ün yurt gezilerine ilişkin bir proje yaptığı biliniyor. Ancak orada da bu görüntülere rastlanmamıştır. Denizli gezisine dair görüntülerin mutlaka olması gerekmektedir. Çünkü Atatürk'ün maiyetinde bulunanlara baktığımız zaman bunlar Nazilli'de, İzmir'de, Aydın'da görüntü almış, Denizli'de niçin almamış olsunlar. Bu mümkün değil, fakat belki ileriki yıllarda bunlara sahip olacağız.

Evet büyük bir coşku ve sıcaklıkla, halkın deyimiyle Sarı Paşaları karşılanmıştır. Geldikten sonra bir öğrenci kısa bir konuşma yapmıştır: "Hoş geldiniz Gazi Babamız" şeklinde. Bu çok manidar bir başlıktır. Atatürk'ün millete babalık eden vasfıyla anılması. Ben Atatürk'ün ölümü vesilesiyle 10 Kasım'dan sonraki bazı yerli ve yabancı gazeteleri taradım. Bunların bir kısmı o dönemlerde bizim basına da yansımıştır. Dikkate değerdir ki, bunların bir kısmı da Atatürk için babalık vasfını kullanmışlardır. Yani "Türklerin Babası Öldü" şeklinde manşet atmış kimi gazeteler. Ben burada çok çarpıcı bir örnek vermek istiyorum. Atatürk'ü de gören bir batılı gazeteci Novielle Roger, Atatürk'ün ölümünden sonra şöyle bir makale ele almıştır: "Türklerin Babasının Kıymetli Hatıraları". Gazetenin editörü haberi şöyle vermiştir. "Gazetemizin Cenevre şubesinden Novielle Roger birkaç defa Atatürk tarafından kabul edilmiştir. Onu görmüş ya da onun hayatını tetkik etmiş olanlar için Mustafa Kemal Atatürk yani Türklerin babası devrimizin, belki de tüm devrimlerin büyük adamıdır."

Atatürk'ün trenden inişiyile beraber onu gözlemleyen bazı fotoğrafçılar, gazeteciler vardır. Olayın tanıklarından Rıza Akın Atatürk'ün trenden inişiyile ortaya çıkan ortamı şöyle tarif etmektedir: "*4 Şubat 1931 Çarşamba günü ATA'yı karşılamak üzere yüzlerce kişi istasyon caddesini doldurmuş, sel gibi akıyordu. Ben de o günün imkânları ile sağladığım bir stüdyo fotoğraf makinesi ile istasyona indim. Öyle müthiş bir kalabalık vardı ki, bu durumda ATA'nın fotoğrafını çekebilmenin imkânı yoktu. ATA'yı getiren özel tren tahminen 13.00'e doğru istasyona girdi. Trenden önce muhafız erleri ve koruyucu polisler indiler. Vagonlara degecek kadar yaklaşan kalabalığı zorla geriye çektiler. Atatürk, beraberindekilerle trenden indiler. Bu sırada kalabalık içinden bir çocuk sesi 'Eziliyorum, kurtarın ben ölüyorum' diye bağıırıyordu. Kalabalık o kadar çok ve kesif idi ki, ezilenler bile olmuştu. Ben hemen çocuğun olduğu yere koştum, kalabalık arasından çekip kurtardım. Atatürk, istasyonda önce yaya olarak yürüdü. Bu sırada elimdeki fotoğraf makinesi ile bir fotoğrafını çekmeye muvaffak oldum.*" Görüldüğü gibi

Mustafa Kemal'in Denizli'ye gelişi muazzam kalabalığın iştirak ettiği, büyük bir coşku ve şölen havası içinde gerçekleşmiştir. Mustafa Kemal Paşa trenden inip kalabalığı selamladıktan sonra İstasyon Caddesi'nden o zaman Fırka binası denilen bugün Atatürk Etnografya Müzesi olarak bildiğimiz binaya gelmiştir. Orada bir yorgunluk kahvesi içip ziyaretlerine başlamıştır.

İlk ziyareti, bugün Tugayın olduğu yerde yer alan o zamanki 51. Piyade ve 33. Topçu Alayı'na gerçekleşmiştir. Bu alaylar Isparta'daki 5. Kolordu'ya bağlıydı. Bu sırada 5. Kolordu komutanı Tümgeneral Mustafa İzzet Bey de burada hazır bulunmuştur. Mustafa Kemal Paşa askeri selamlamış, kendilerinden malumat almış ve buradan bugünkü Denizli Lisesi'nin bulunduğu Orta Mektep'e geçmiştir. Orta Mektep bugünkü Denizli Lisesi olarak bilinmektedir. Tarihî bina olarak ifade edilen Orta Mektep'e geldiğinde binanın hemen girişinde sağdaki iki derslikte ders dinlemiş ve öğretmen ve öğrencilerle sohbet etmiştir. Bugün bu iki sınıfımız müze haline getirilmiştir. Açıkça ifade edeyim ki, bu müzeler Denizli'nin iftihar levhalarıdır. Denizli'nin onurunun ve özgürlüğünün ifadesidir. Atatürk'e ve onun anısına tarihî bağlılığı ifade etmektedir. Ben bu müzelerde birkaç ay çalışma imkânı buldum. Bu okul Osmanlı döneminde Denizli idadisi olarak eğitim vermiştir. Bugün ortaokul ile lise arasına denk düşen bir okuldur. Bunların tarihini yazmak için müzede çalışırken burada çok önemli evrakların burada bulunduğunu gördüm. Osmanlı dönemine kadar giden defterler var. Öğrencilerin şahsi dosyaları, imtihan cetvelleri vs. Cumhuriyet'in ilk dönemlerine ait defter ve belgeler de mevcuttur. İşte tekrar belirtmek gerekirse bu lisemiz Denizli'nin hafızası ve iftihar kaynağıdır.

Mustafa Kemal Paşa buradan öğle yemeği için Çamlık'a geçmiştir. Yemekten sonra Çamlık'ta küçük bir gezinti yapılmıştır. Oranın havasını, tabiatını oldukça beğenmiştir. Daha sonra öğleden sonraki gezilerine devam etmiştir.

Öğleden sonraki gezilerinde ilk gezisi vilayete olmuştur. Burada kendisini Halit Bey karşılamıştır. Mustafa Kemal Paşa, özellikle iki noktada halkın durumunu öğrenmek istiyor. Birincisi 1929 Dünya Ekonomik Krizi'nin halk üzerindeki etkisi, yani halkın ekonomik hali ve şehrin ticari durumu, ikincisi ise Menemen Olayı. Bu çerçevede şehirdeki güvenlik durumunun hangi noktada olduğunu öğrenmek istiyor.

Şunu biliyoruz, Mustafa Kemal Paşa vilayetten ayrılırken büyük bir memnuniyetle ayrılmıştır. Zaten Belediye Denizli hakkındaki de memnuniyetini doğrulamaktadır.

Buradan önce Cumhuriyet Halk Fırkası kaza merkezine, sonra da o zamanlar Memleket hastanesi olarak bilinen Denizli hastanesine geçiyor. O zaman Hamdi Bey, hastane müdürüdür. Daha sonra soyadı kanunuyla Berkman soyadını almıştır. Hamdi Bey hastaneyi gezdirmiştir. Atatürk bütün koşuşları gezmiş, hastaları ziyaret etmiş, kendilerine şifa dilemiştir. Onlarla sohbet etmiş, onlarla adeta hasta yakını gibi ilgilenmiştir. Ayrılırken de Hamdi Bey'e hastanenin düzeni ve temizliği konusunda teşekkür etmiştir.

Mustafa Kemal, buradan Denizli Belediyesi'ne geçmiştir. O zamanlar Belediye bugünkü Sümer Park'ın olduğu yerdedir. Mustafa Kemal buraya geldiğinde meydanda muazzam bir kalabalık vardır. Onları selamlayıp içeri girmiş, burada halktan ve özellikle esnaftan temsilcilerle görüşmüştür. Görüşme bizzat Mustafa Kemal Paşa'yla olmuştur. Mustafa Kemal, halkın ve şehrin sorunlarını Mustafa Nail Bey'den dinlemiş ve ayrılırken önemli bir konuşma yapmıştır Mustafa Nail Beye. Diyor ki: *“Gerek geçen defaki gelişimde, gerekse bugün Denizli halkının, hakkımda gösterdiği hissiyattan mütehasıs oldum. Teşekkür ve muhabbetlerimin muhterem halka iblağını rica ederim. Sizinle fazla konuşmağa hacet görmedim. Zira hakikati anlamış ve fırkamıza tamamen merbut bir muhit içinde bulunduğumu hissediyorum. Allahısmarladık arkadaşlar.”* Şimdi bu konuşmasının son kısmının önemli ve en çarpıcıdır. Çünkü Mustafa Kemal, Menemen olayının akabinde Denizli'nin Cumhuriyet'e bağlılığını bizzat müşahede etmiştir. Bu suretle memnuniyetini ve sevincini dile getirmiştir.

Son gezi planı içerisinde, son uğradığı yer bugünkü Bayramyeri, Kaleiçi'dir. Burada özellikle Kaleiçi'nde esnafları ziyaret etmiştir. Burada ticaretin durumunu, esnafın durumunu kendisinden duymak istemiştir. Denizli Çarşısı deniliyor o zaman. Buradaki gezisini tamamladıktan sonra geceyi geçirmek için tekrar Fırka Binasına gelmiştir. Bu ara akşam olmuştur tabii. Denizliler Gazi Paşa'sını rahat bırakmamıştır yine. Akşam Fırka Binasının etrafı muazzam kalabalık ile dolmuş, fener alayı düzenlenmiş ve sevinç gösterilerinde bulunulmuştur. “Var ol halaskâr (kurtarıcı)”, “Ulu Gazi” gibi tezahüratlar yapılmıştır. Halbuki 2 Şubatındaki telgrafta herhangi bir gösterinin, resmi ya da yarı resmi bir törenin yapılması istenmemiştir; fakat Denizli Gazetesi'nde de ifade edildiği gibi gayri ihtiyari ve tabii olarak Denizliler hissiyatını, heyecanını Gazi Paşalarına sahip çıkarak adeta bağirlarına basarak ifade etmişlerdir.

5 Şubat 1931Perşembe günü 09:30'da Mustafa Kemal Paşa özel treniyle İzmir'e hareket etmiştir. Buradan da gezisinin son ayağı olan Balıkesir'e geçecektir.

Evet saygıdeğer misafirler, bugün devletimizin kurucusu, milletimizin önderi Mustafa Kemal Atatürk'ün Denizli'ye gelişinin 83. Yıldönümünü aynı heyecan, gurur ve mutlulukla kutlarken, Atatürk'ün Denizli'ye gelişinin tarihi sürecini ortaya koymaya çalıştık. Teşriflerinizden dolayı hepinize tekrar teşekkür ederim.